

ŠIMUN ŠONJE

Struktura silabe u grčkom i latinskom s osvrtom na hrvatskosrpski jezik

Najmanja govorna jedinica koju jasno razabiramo u govornom lancu jest silaba ili slog. U svakom govornom lancu, kako kaže F. de Saussure¹, uho primjećuje ne pojedinačne glasove već slogove. Isto tako uhom zapažamo da su glavni nosioci silabe vokali koje prate konsonanti.

U svakom jeziku broj vokala je znatno ograničen u odnosu na cijeli alfabetski sistem. Međutim, grupiranjem konsonanata oko malog broja vokala dobivamo izvanredno velik broj silaba, a još veći broj riječi.

Ako promotrimo naše riječi: **pi-ti, poji-ti, na-poj, na-pajati**, zapažamo u korijenu nanizanih riječi mijenjanje vokala: **i — o — a**, dok je u svim oblicima ostala nepromijenjena labijalna okluziva »p«. Glavnu, primarnu ulogu u izvedenicama korijena **pi-** odigrao je, dakle, vokal. Stoga kažemo da su konstitutivni ili centralni dio silabe vokali, dok su konsonanti njezin komplementarni ili marginalni dio²).

Silabe mogu biti vrlo različite. One ipak ne mogu biti bez svog konstitutivnog dijela, bez vokala.

U marginalnom, perifernom dijelu silabe razlikujemo njezin inicijalni dio, tj. konsonante koji vokalu prethode, koji silabu otvaraju, i — kod zatvorene silabe — finalni dio, tj. konsonante koji silabu zatvaraju. Inicijalni dio silabe zvat

1) Ferdinand de Saussure, Cours de linguistique générale, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye, avec collaboration de Albert Riedlinger, Paris 1949. — Citiram prema prijevodu Sretena Marića, Beograd 1969; str. 73.

2) Jerzy Kurylowicz, Contribution à la théorie de la syllabe (u: Esquisses linguistiques, Wrocław-Krakow 1960, str. 195).

ćemo njezinim eksplozivnim dijelom, a finalni implozivnim dijelom. Silaba tipa PAP počinje potpunim zatvorom okluzive P i njime ponovno završava, ali tako da se prvi zatvor (okluzija) preko trećeg svog stadija, eksplozije, otvori do maksime otvora u vokalu A, a zatim postepenim smanjivanjem otvora dovede do ponovnog, tihog, implozivnog zatvora. U svakoj silabi tipa PAP nalazimo, dakle, uspinjanje i padanje. Centralni vokalski dio predstavlja vrhunac uspona ili otvara glasa. Eksplozivni dio silabe možemo zvati i njezinim uzlaznim dijelom, a implozivni silaznim.³⁾

Međutim, u eksplozivnom ili uzlaznom dijelu, kao i u implozivnom dijelu silabe možemo imati jedan, dva ili više konsonanata. To osobito važi za eksplozivni dio: **tlo, svatko, stroj, prst**; latin. **pro, prae, pleo, splendidus**; grčki **stigma, stérgō, bláptō, stratiā, sklērōs**.

Struktura silabe je, dakle, komplicirana; može se pojaviti u vrlo različitim formama, jer su kombinacije konsonanata nepresušne. Međutim, ako analiziramo silabe, vidjet ćemo da tu postoji neki red, harmonija, pa se tako broj kombinacija znatno sužuje. Taj red u tvorbi silabe, ta harmoničnost u grupiranju konsonanata svakom je jeziku svojstvena. Stoga će nam drukčiju sliku pružiti latinski nego grčki ili hrvatskosrpski jezik. Ali kako su to srodni jezici, grane velikog indoevropskog jezičnog debla, posve je naravno da i u pitanju strukture silabe nalazimo podudarnosti.

I. Inicijalni, eksplozivni ili uzlazni dio silabe

Grčka, latinska ili hrvatskosrpska riječ može počinjati samim vokalom, jednostavnim konsonantom, binarnim ili ternarnim kompleksom. U inicijalnom dijelu zanima nas samo binarni ili ternarni kompleks. Jednostavni konsonant kao inicijalni dio silabe ne zaslužuje posebne pažnje. To se može jedino kazati: Bilo koji konsonant (okluziva, spirant, nazal, likvida, poluvokal) mogu bez razlike zauzeti mjesto inicijalnog dijela silabe: **polje, sedlo, more, lopta**, latin. **iacio, franc. yeux, oui**.

A. Ternarni konsonantski kompleks

U takvu kompleksu imamo strogo određenu formu koja je gotovo ista u grčkom i latinskom, a slična u hrvatskosrpskom. Ako počnemo od centralnog dijela silabe, od vokala,

3) Maurice Grammont, *Traité de phonétique*, Paris 1965, str. 99.

onda prvo mjesto do vokala mogu u ternarnom kompleksu zauzeti samo sonanti: tu mislim na likvidne spirante; **l, r** -- nazalne okluzive: **m, n**. U hrvatskosrpskom, kako ćemo vidjeti, dolaze u obzir još i drugi sonanti. Drugo mjesto mogu zauzeti samo okluzive: guturali — **k, g, h**; labijali — **p, b, f**; dentali — **t, d, th**. U hrvatskosrpskom postoje i tu neke osobitosti. Treće mjesto počev od vokala može zauzeti u grčkoj i latinskoj silabi samo dentalni spirant »s«, a u hrvatskosrpskom: **s, š, z, ž**.

Stoga bismo poziciju sonanta mogli označiti sa p_1 , poziciju okluzive sa p_2 , a poziciju dentalnog spiranta sa p_3^4). Drukčiji je raspored nemoguć, kako ćemo se uvjeriti analizom silabe.

Ovakav raspored konsonanta u inicijalnom dijelu silabe nije slučajan. Ako, naime, ogledamo glasove prema njihovoj otvorenosti u usnoj šupljini, onda su najotvoreniji vokali, i to ovim redom: **a — e, o — i, u**. Za njima dolaze poluvokali. **i, u** koji se u grčkom i latinskom usko slivaju sa otvorenim vokalima (**a, e, o**) i tvore diftonge. Za poluvokalima dolaze likvidni spiranti: **l, r**, pa nazalne okluzive: **m, n** sa nazalnim spirantom »nj«, a onda tek spiranti (frikativi, konstriktivi), i to najprije palatalni: **j, lj, š, ž, č, ć, đ, dž**, a onda dentalni: **s, z**, pa labiodentalni: **f, v**; na koncu su potpuno zatvorene okluzive (guturali, labijali i dentali)⁵).

U formiranju silabe rad govornih organa, a osobito usne šupljine, igra presudnu ulogu. Taj rad mora biti neuslijen, prirodan, lagan. U uzlaznom dijelu silabe kod konsonantnog binarnog ili ternarnog kompleksa može se početi samo zatvorom u okluzivi, da se preko otvorenijeg sonanta (**l, r, m, n**) dođe do punog otvora u vokalu. To je penjanje naglo, neprekinuto: 1. zatvor u okluzivi, 2. otvaranje preko sonanta, 3. maksima otvora u vokalu. To zovemo neprekinuti eksplozivni kratki lanac.

Međutim, u ternarnom kompleksu imamo još jednu fazu uzlaza, kojoj je mjesto samo ispred tog neprekidnog eksplozivnog lanca, a to može biti u grčkom i latinskom samo dentalni spirant »s«. Spiranti su nešto otvoreniji nego okluzive, pa prema tome neprekinuti eksplozivni lanac u ternarnom kompleksu dobiva na samom početku pred potpunim zatvorom okluzive nisku liniju otvorenosti, čime eksplozivni lanac postaje prekinuti.

Ako uzmemo u obzir da u grčkom i latinskom imamo devet okluziva i četiri sonanta, znači da bismo imali 36 mo-

4) Isp. Kurylowicz, Contribution, u: Esquisses, str. 215.
5) Isp. Grammont, nav. dj. str. 99.

gućnosti inicijalnih ternarnih grupa. Međutim, grčki ih jezik poznaje samo sedam, a latinski pet.

Grčki: sphr- str- --- ---
spl- stl- sthl- skl-
--- --- --- skn-

primjeri: sphragís, stratiá, splánchnon, stlengís, sklēròs, skni-
paíos; ili interno: esthlós, hěskleka.

Prema tome, u grčkom zvučna okluziva ne dolazi uopće u ternarnom kompleksu, kao ni nazal »m«, a od aspirata samo: ph, th. Druge ternarne grupe možemo ssnatrati tzv. praznim slučajevima, tj. moguće su ali ih jezik ne poznaje.

Latinski: spr- str- scr-
spl- stl-

primjer: spretus, splendidus, stratus, st. lat. stlis, scriba; ili interno: castra.

Latinski jezik ne poznaje ternarnih grupa sa nazalima.⁶⁾

B. Binarni konsonantski kompleks

Binarne grupe imaju znatno više mogućnosti kombinacija. U prvom redu one nastaju reduciranjem ternarne grupe. Ako naime ternarnoj grupi (s + okluziva + sonant) suprimiramo sigma, dobijemo ovakve kombinacije:

1. okluziva + r

grčki: pr- br- phr-
tr- dr- thr-
kr- gr- chr-
latin. pr- br- fr-
tr- --- ---
cr- gr-

primjeri: grčki — prátō, bradýs, phrēn, trépō, drómos, thra-
sýs, kratēr, gráphō, chrīō; ili interno: psaltría, psychrós
agrós déndron; latinski — praeberē, brevis, frater tres, cre-
scere, granum.

2. Okluziva + l:

grčki: pl- bl- phl-
tl- --- thl-
kl- gl- chl-
latin. pl- bl- fl-
--- --- ---
cl- gl- ---

•

⁶⁾ Isp. Kurylowicz, nav. dj. str. 215.

primjeri: grčki — pléō, blépō, phlégō, tlēmōn, klýō, glēnē, chlaīna; ili interno: streblós, styphlós, thémethla; latinski: plenus, blandus, fluere, clarus, glæba.

3. Okluziva + n

grčki: pn- --- phn-
 tn- dn- thn-
 kn- gn- chn-

latin. --- --- ---
 --- --- ---
 --- --- ---

primjeri: grčki — pnéō, dnóphos, knéphas, gnómē, chnoē; ili interno: stryphnós, stygnós, pítnō, pyknós.

U latinskom jeziku okluzive se rijetko inicijalno kombiniraju sa nazalima, dok interno imamo nekoliko slučajeva: Gnaeus, gnarus; -agmen, ignobilis, cognosco.

4. Okluziva + m

grčki: --- --- ---
 tm- dm- thm-
 km- gm- ---

latin. --- --- ---
 --- --- ---
 --- --- ---

primjeri: grčki — tmēsis, dmōs, kmētós; ili interno: stígma, arithméō, psēgma, ikmás.

Labijali se u grčkom inicijalno sa »mi« ne kombiniraju, dok se interno pred »mi« asimiliraju: npr. óp-ma > ómma, kalyb-ma > kálymma, stéph-ma > stémma.

Sa fonološkog stanovišta nije se kod tih binarnih kompleksa ništa bitno promijenilo u odnosu na ternarni kompleks. Kontinuiranom uzlaznom lancu otpao je sigma koji je ionako stajao izvan uzlazne linije otvaranja. Ovaj kompleks i interno ostaje netaknut, pa u grčkoj i latinskoj poznijoj metrici rijetko pravi pozicije. Likvida i ovdje ima glavnu poziciju (p₁), dok okluziva ima podređenu poziciju (p₂).⁷⁾

Ovo je svakako ugodna konsonantska grupa, pa je mnogo zastupana u svim indoevropskim jezicima. Za uho je vrlo skladna.

5. Ako pak ternarnom kompleksu suprimiramo sonant, dobijemo grupu

s + okluziva.

●

7) Ibidem, str. 215.

Sa labijalima imamo u grčkom sve tri kombinacije:

sp- sb- sph-

primjeri: **spérma**, **sbénnyimi**, **sphállō**; ili interno: **hespéra**, **asp-hódelos**, **asbolē**.

U latinskom imamo kombinaciju samo sa bezvučnim labijalom: **spes**, **spatium**, **specus**.

Sa dentalima imamo u grčkom dvije kombinacije:

st- --- sth-

primjeri: **stérgō**, **sthénos**; ili interno: **astēr**, **nóstos**, **esthíō**. U latinskom dolazi opet samo bezvučni dental: **sterno**, **stimulus**.

Sa guturalima imamo u grčkom sve tri kombinacije:

sk- sg- sch-

primjeri: **skēnē**, **schedón**; interno: **mísgō**, **páschō** **askéō**. U latinskom imamo opet samo bezvučnu okluzivu: **scandere**, **scalpo**, **scio**.

Sigma sa zvučnim dentalom u grčkom daje kombinirani glas dzeta: isp. **hídzō** < ***si-sdo**, lat. **sed-eo**, **sido** < ***si-sdo**. Sa zvučnim guturalom inicijalno se uopće ne spaja, a teško i interno, u kom slučaju je sigma bez sumnje zvučni glas, kao i pred beta (**sbénnyimi**), isp. kod nas: **zdanje**, **zgrada**, **zbor**, gdje se »s« asimilirao po zvučnosti.

Sigma se u binarnom sklopu nalazi u istoj poziciji kao i kod ternarnog kompleksa: + okluziva je prekinuti kratki eksplozivni lanac, pa interno u grčkoj i latinskoj metrici pravi poziciju, odnosno možemo ga fonološki uzeti i kao implozivni dio: $\bar{e} \ \bar{s} \ \bar{ch} \ \bar{o}$, latin. $\bar{d} \ \bar{i} \ \bar{s} \ \bar{c} \ \bar{o}$.

Okluzivu označujemo ovdje sa p_1 , a sigmu zbog njegove odvojenosti od okluziva sa p_3 .⁸⁾

6. Ako pak ternarnoj grupi suprimiramo središnji dio, okluzivu, dobijemo kombinacije:

sl- sr- sn- sm-

Međutim, one su se u grčkom i latinskom preko asimilacije pojednostavile u: l-, r-, n-, m-. Do asimilacije je došlo po stupnju otvorenosti: viši stupanj asimilirao je niži stupanj otvorenosti istog durativnog reda. Interno se u grčkom sačuvala samo grupa s + m, npr. **ktísma**, **logismós**, **kósmos**, **ásmenos**.

Kako je sigma nižeg stupnja otvorenosti nego nazal, ova grupa kviri kontinuirani eksplozivni kratki lanac. In-

⁸⁾ Ibidem, str. 216.

terno, na temelju durativnosti spiranta u grčkoj metrici pravi poziciju, pa možemo cijepati: **kós-mos**, i: **kó-smos**. U natpisima helenističkog doba sigma je pred »mi« redovno geminiran, što možemo tumačiti upravo na temelju njegova durativnog karaktera.⁹⁾

7. Dosada smo binarne komplekse dobivali suprimiranjem po jednog elementa ternarnog sklopa. Međutim, imamo i ovakve binarne komplekse:

okluziva + s,
ps- ks- dz- (dzeta).

Budući da je sigma bezvučni spirant, labijali i guturali mogu biti zastupljeni samo u paru: **p, k**. Zvučni pak dental progresivno djeluje na spirant koji stoga postaje zvučni »z«.

Dobivene kombinacije su zapravo kombinirani konsonanti koji su u grčkom usko srasli. Po trajanju su jednako dugi kao i binarni nelikvidni kompleksi, pa u metrici uvijek prave poziciju; isp. Homer, Ilijada, 14, 495:

h ē d z e t o; 14 496: **ō k s y**; 14, 519: **k a l ṽ p s e n**.
Primjeri: **pseúdō**, **ksénos**, **dzáō**; interno: **trépsō**, **tókson**, **nomídzō**.

Sigma se ovdje nalazi u glavnoj poziciji (p_1). Kako je tek za jedan stupanj otvoreniji od okluzive, a ujedno je durativni konsonant, srašćuje se sa okluzivom u kombinirani glas isto kao što se sonant (m, n, l, r, i, u) srašćuje sa centralnim vokalom jače ili slabije već prema stupnju svoje otvorenosti. To je, dakle, neprekinuti kratki eksplozivni lacinac. Okluzive imaju podređenu poziciju (p_2).

U latinskim riječima nemamo ovakvih kombinacija, osim u posuđenicama iz grčkog.

8. Labijalna ili guturalna okluziva + dental:

pt- bd- pht-
kt- gd- cht-.

Svi su ovi slučajevi, kako vidimo, usklađeni zakonom asimilacije: Iza zvučnog glasa dolazi zvučni dental, a iza bezvučnog i aspirate dolazi bezvučni »t«.

Primjeri: **pterón**, **bdélla**, **phthónos**, **ktáomai**, **gdoupéō**, **chthōn**;
interno: **sterktós**, **streptós**, **symplēgdēn**, **ophthalmós**.

Ovo je svakako slabo slivena grupa, jer su obje okluzive nulti stupanj otvorenosti, pa i ne može biti blagog prijelaza na maksimum otvora u vokalu. To osobito važi za zvučne grupe: **bd-**, **gd-**, pa ih jezik rijetko upotrebljava. To je, dakle, pre-

⁹⁾ Ibidem, str. 216.

kinuti eksplozivni kratki lanac. Ništa nam ne smeta da ih interno rastavimo na silazni i uzlazni dio, tj. da ih podijelimo na dvije silabe: *týp-tō*.

Latinskom su jeziku strane inicijalne kombinacije labijalne ili guturalne okluzive + dental, a ukoliko ih ima, to su uglavnom grčki geografski nazivi ili vlastita imena. Interno je pak ta kombinacija česta: *lacte*, *suapte*, *aptus*, *tactus*, *factus*, *abditur* itd.

Kombinacije dental + labijal ili gutural u grčkom i latinskom su inicijalno nepojmljive; interno su neodržive. Takvu bi nam kombinaciju dao u grčkom korijen *tek-* u redupliciranom prezentu:

*tí — tk — ō. Međutim, kako je skupina *-tk-* u grčkom neodrživa, metatezom dobivamo oblik: *tíktō*.

Taj bi, dakle, glagol spadao u prvi razred glagola na *-o*, budući da mu se, u stvari, prezentska osnova ničim ne razlikuje od glagolske. Ako pak uzmemo u obzir da mu je glagolska osnova u punini *tek-*, a prezentska u praznini *tk-* > *kt-*, mogli bismo ga staviti i u 2. razred glagola na *-o*, gdje imamo glagole: *leípō*: *lip-*, *pheúgo*: *phyg-*, ali uz napomenu da je kod ovog glagola obratna kombinacija višeg i nižeg prijevojnog stupnja.

9. Labijalni + dentalni nazal mn-

Ova je kombinacija moguća na temelju različitog mjesta artikulacije ta dva sonanta: »m« je labijalni, a »n« dentalni nalaz, pa je stoga to isti položaj kao i + *pt-*. Glavnu funkciju igra dentalni nazal.¹⁰⁾ Primjeri: *mnēmōn*, *mimnēskō*, *stromnē*, *hamnós*.

Spoj labijalnog i dentalnog nazala latinskom je jeziku inicijalno stran, ali ne interno: isp. *omnis*, *amnis*, *columna*.

U binarnom sklopu, kako smo vidjeli, glavnu funkciju igra najčešće sonant, dok okluzive ili spirant »s« igraju podređenu funkciju. Jedinu podređenu funkciju ili poziciju sonanta nalazimo u sklopu *-mn-*.

II. Finalni, silazni ili implozivni dio silabe

U implozivnom dijelu silabe indoevropski jezici su znatno jednostavniji, uprošćeniji, već zbog toga što se preveliki konsonantski intervokalni kompleksi u jeziku izbjegavaju.

¹⁰⁾ Ibidem, str. 216, 217.

Općenito rečeno, implozivni dio finalne silabe u riječi ima veće mogućnosti kombinacija nego interna silaba, jer je ništa ne ograničava niti sprečava. Međutim, i tu općenito indoevropski jezici pokazuju neznatan broj kombinacija u odnosu na eksplozivni dio inicijalne ili interne silabe. Latinski jezik pokazuje tu veću pokretljivost nego grčki. U latinskom, naime, finalni konsonanti riječi su: 1. oba dentala (apud, et); 2. od labijala samo zvučni par: ab; 3. od guturala samo bezvučni par: hoc. Zastupane su zatim obje likvide (l, r) i oba nazala (m, n) te spirant »s«. Od binarnih grupa dolaze kombinacije: n+c, t, s; r+t; s+t. Primjeri: **fient, hanc, trans, fert, post.**

U grčkom jeziku finalni konsonanti riječi su samo: 1. od sonanata: r, n (patēr, phrēn); 2. spirant »s« (génos) koji dolazi i udružen s okluzivima: ps-, ks-, (gýps, phýlaks). Od binarnih grupa dolazi u grčkom samo kombinacija spomenutih sonanata (r, n) i kombinirani glas »ks« (sárks, sphýnks).

Implozivni dio interne silabe znatno je siromašniji u odnosu na finalnu silabu upravo zbog toga što ju ograđuje susjedna silaba, bilo samo vokalskim dijelom, bilo svojim jednostavnim konsonantom ili konsonantskom grupom. U svim tim slučajevima susjedna silaba apsorbira na neki način većinu intervokalskog konsonantskog kompleksa.

Implozivni dio interne silabe mogu tvoriti u grčkom i latinskom samo nazali (m, n) i likvide (l, r), i to ako slijedeća silaba ima svoj eksplozivni dio bilo u ternarnom ili binarnom kompleksu, bilo u jednostavnom konsonantu.

Primjeri: grčki — lam-bánō, thél-gō, stér-gō; latinski — am-bo, fun-do, cer-tus, cel-sus, cer-no.

U implozivnom dijelu silabe vidimo da su i u grčkom i u latinskom sonanti (l, r, m, n) opet privilegirani. Kod binarnih implozivnih kompleksa oni opet mogu imati samo glavnu poziciju. Interno dolaze najčešće samostalno.

Binarna, odnosno ternarna implozivna grupa ima uvijek obrnuti raspored pozicija fonema u odnosu na eksplozivnu grupu. To je naime:

P ₃	P ₂	P ₁	P ₁	P ₂	P ₃
(s) - okluziva	- sonant	- VOKAL	- sonant	- okluziva	-(s)
isp. sphr-A- (gís) : sph-Ý-nks					

U eksplozivnom dijelu uzlazimo preko otvorenog sonanta do maksime otvora u vokalu, dok u implozivnom dijelu od maksime otvora silazimo preko otvorenog sonanta do okluzije u okluzivi.¹¹⁾

¹¹⁾ Ibidem, str. 218.

Hrvatskosrpski, kao i općenito slavenski jezici, pokazuje znatne razlike u konsonantskom sistemu u odnosu na grčki i latinski. To se daje vidjeti već na prvi pogled ako usporedimo naš leksik sa leksikom spomenuta dva jezika. Poznato je to već i svakom strancu koji pokazuje interesa da uči naš jezik, jer mu se odmah u početku jezik lomi nemogućim konsonantskim kompleksima.

Ali ono što je bitno u konsonantskom sistemu, a u čemu je hrvatskosrpski ipak srodan grčkom i latinskom, u okluzivama se on gotovo ni u čem ne razlikuje od grčkog i latinskog jezika. Stoga, znatne razlike nisu isto što i bitne razlike.

Pokušao bih dati shematski prikaz našeg konsonantskog sistema, držeći se podjele koja se općenito upotrebljava u indoevropskim jezicima.¹²⁾

Zatvoreni glasovi ili okluzive	Tjesnačni glasovi:		
	1. (afrikate)	2. Spiranti	3. Poluotvoreni glasovi
1. guturali: k, g		h	
2. labijali: p, b			
3. labiodentali:		f, v	
4. dentali: t, d	c	s, z	
5. palatali:	č, ć, đ, dž	š, ž	j, lj
6. likvida i vibrant:			l r
7. nazalne okluzive:			
a) labijalna: m			
b) dentalna: n			
c) palatalna:			nj

Ako bacimo samo letimični pogled na ovakvu shemu, izgleda nam kao da se ne možemo snaći. Zbunjuje nas desna strana s prevelikim brojem glasova, svojstvenih našem glasovnom sistemu. Međutim, okosnicu konsonantskog sistema vidim u okluzivama pod brojevima: 1, 2, 4, koje možemo nazvati konsonanti u užem smislu. Zajednička im je karakteristika da im izgovor počne potpunim zatvorom u ustima. To ih stavlja u oprečnost sa vokalima. Nazalne okluzive (m, n), zbog njihove specifične naravi, odvajam od konsonanata u užem smislu i tretiram ih skupa sa afrikatama,

¹²⁾ Isp. Grammont, nav., str. 30 i d. — Zbog pojednostavljenja i praktičnih razloga, kako ćemo vidjeti u daljem razlaganju, okluzivama stavljam nasuprot: 1. afrikate, koje su ustvari složeni glasovi; 2. spirante; 3. poluotvorene glasove: l, r, lj, nj.

spirantima i poluotvorenim glasovima kao sonante. Ovakav bih stoga, odnos glasova zadržao u slijedećem prikazu: vokali — sonanti — okluzive (konsonanti).

Strukturu silabe u hrvatskosrpskom prikazat ću istim redom kako sam to učinio za grčki i latinski jezik.

I. Eksplozivni dio

A. Ternarni kompleks:

Kao u grčkom i latinskom i ovdje imamo kombinaciju:

1. s + okluziva + sonant.

U hrvatskosrpskom poziciju sonanata (p_1) imaju: l, r, v, j. Poziciju 3 (p_3) imaju spiranti: s, š, z, ž. Gornja kombinacija izgledat će u hrvatskosrpskom:

s, š, z, ž + okluziva + l, r, v, j.

Primjeri: strana, sklopiti, splav, skvičati, stvor, jedinstvo; škripati, štropotati, zglob, zdrav, zbroj, zgrada, zdjela, ždral.

2. Osim toga imamo samo nekoliko primjera da ternarna grupa nastaje od binarne: gd-, bd- dodavanjem sonanta »j«, npr. bdjeti, gdje, negdje.

3. Međutim, u hrvatskosrpskom imamo ternarnih kompleksa i bez okluziva. Eksplozivni dio ne počinje uopće zatvorom, a tvori ili neprekinuti uzlazni kratki lanac u grupama: s + m + sonant, ili prekinuti u ostalim grupama. To su:

c) s + v + l, r: svrab, svraka, svlačiti

s + v + j: svjedok

d) c + v + r: cvreti

c + v + j: cvjetni

e) z + v + j: zvjer (ski)

a) s + m + l (lj): smlatiti, smljeti

s + m + j : smjeran

s + m + r : smračiti, smreka

b) š + č + v : ščvrnuti

B. Binarni kompleks

Binarni kompleks dobijamo, kao u grčkom i latinskom, suprimiranjem prvog elementa u ternarnom kompleksu:

1. Okluziva + sonant (l, r, n, m, v, j, é, č, lj, nj): odkovanje, oblog, glasno, dljeto, tle; kletva, magla; vitrina, brojni, drugi, taknuti, ratni, gmizavac, kvočka, gvožđe, tvorac, dvor, bječva, pjevati, tjerati, djeva, opći, pčela, pljesniv, bljesak, gnječiti, stupnjevi.

2. Suprimiranjem sonanta dobijemo kombinacije:

s, š, z, ž + okluziva

To je prekinuti uzlazni kratki lanac, pa ga gramatičari interno lako i dijele: **das-ka**.

Primjeri: **gradski, listovi, steći, skoro, daska, škiljav, škoda, štaka, huškati, zgoda, mazga, zbor, zdanje, gazda, žbuka, žbica.**

3. Suprimiranjem okluzive dobijamo kombinacije:

s, š, z, ž, ali i: c, č + sonant (l, r, m, n, v, j, ć, lj).

To je sad neprekinuti, sad prekinuti kratki uzlazni lanac, pa neki gramatičari interno dopuštaju rastavljanje.

Primjeri: **snaga, veslo, nismo, slap, svuda, sjena, šljiva, šćepati, šćapiti, zlo, znati, znoj, zmija, zreti, zjenica, zvati, žnjeti, žličast, žred, žmikati, žvale, pažljiv, crijep, cmiljeti, cvijet, cjenik, članak, čmar, zračni, vječnost, područje, čvor.**

4. Suprimiranjem spiranta kod ternarnih kompleksa kod kojih su središnji: v, m — dobijemo kombinacije:

v + sonant (l, r, j): **vladati, vrat, vječan.**

To je neprekinuti uzlazni kratki lanac, pa ga nije dobro interno dijeliti: **ga-vran, po-vlast.**

5. m + sonant (m, r, l, j, lj): **mnogo, mrak, mladost, mjera, mljeti.**

U hrvatskosrpskom okluzive se međusobno mnogo lakše kombiniraju nego u grčkom i latinskom.

a) Labijalna okluziva + t: **ptica, lopta.**

To je prekinuti kratki uzlazni lanac, pa neki interno dopuštaju cijepanje: **lop-ta;**

b) dentalna okluziva + labijalna ili guturalna okluziva: **nitko, tko, natpis, svadba, odbor, odgovor.**

Karakteristika je ista kao i kod prethodne grupe, pa neki i ovdje dopuštaju cijepanje: **svad-ba.**

II. Implozivni dio

Implozivni dio finalne silabe riječi i u hrvatskosrpskom je znatno bogatiji nego kod interne silabe. Na kraju riječi, naime, mogu doći uglavnom svi jednostavni konsonanti. Kao binarnu skupinu imamo često kompleks »st«, koji se pojavljuje i u ternarnoj skupini: **tekst.**

Implozivni dio interne silabe znatno je ograničen, kao i u grčkom i latinskom. Tu bismo mogli postaviti pravilo: Implozivni dio interne silabe prave samo oni elementi koji ne ulaze u kombinacije binarnog ili ternarnog kompleksa.

U grčkom i latinskom to mogu biti samo likvide i nazali, a u hrvatskosrpskom to su: l, r, m, n, j, lj, ć, d, dž — a kadšto i okluzive.

Prema tome, kad naiđemo na intervokalsku konsonant-sku grupu od dva, tri ili više konsonanata, što god ne može tvoriti binarnu ili ternarnu grupu, odnosno što god se nalazi pred binarnom ili ternarnom grupom, to u hrvatskosrpskom spada u implozivni dio. Zato cijepamo:

1. **inter-ni, sun-ce, primor-je, djevoj-čura, broj-ni, kuć-ni;**
2. **bor-ba, slam-ka, Din-ka, pečal-ba, koc-ka, olov-ka, kav-ga, palj-ba, maj-ka, voć-ka, svjedodž-ba, mač-ka** (naime, u implozivni dio pred okluzivama spadaju svi spiranti osim: s, š, z, ž);
3. **brat-stvo, posred-stvo, grad-ski, rot-kva, škol-ski, očin-stvo, gram-žljiv.**

To bismo mogli uzeti i kao ortografska pravila za odvajanje silaba na kraju retka ako je u pitanju subjekt koji se bavi lingvistikom ili fonologijom. Ako uzmemo u obzir svakodnevne potrebe u stamparskim kućama ili inače, onda, priznajem, ova pravila kompliciraju ono što se danas nastoji pod svaku cijenu simplificirati.

Ne mislim da sam ovim kratkim prikazom kazao sve o strukturi silabe u hrvatskosrpskom jeziku. Namjera mi je samo bila da u tom pitanju ukažem na sličnost hrvatskosrpskog jezika sa grčkim i latinskim. Međutim, struktura silabe našeg jezika ima svojih specifičnosti, i to kod sonanata, u kojima se on znatno razlikuje od ta dva klasična jezika. To bi zahtijevalo posebnu obradu.

JEZIK
PREVODA